

Ateliérový modus výučby

Miroslav Ballay

Abstrakt

Štúdiá sa zaoberá vybranými aspektmi edukačného procesu na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre. Autor skúma a dokumentuje viaceré koncepty vyučovania v Univerzitnom tvorivom ateliéri pri FF UKF v Nitre. Zaujíma sa o projektový rozmer jednotlivých aktivít v rámci disciplín: divadelná dielňa, dejiny umeleckej kultúry – divadlo, kultúrna teatrológia, základy umeleckej komunikácia a interpretácie, divadelná tvorba a recepcia. Štúdiá podrobne približuje ateliérový rozmer praktických realizácií študentských projektov a umeleckých diel *work in progress*.

Kľúčové slová

Ateliér, edukácia, *work in progress*, divadelná dielňa (workshop), kulturológia.

Úvod

Vzdelávací proces na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre už dlhodobejšie prebieha na platforme rôznych praktických realizácií tvorivých dielní, workshopov, príp. seminárov a pod. Je možné ho pomenovať aj ako ateliérový modus vyučovania vďaka kontinuálnemu využívaniu priestorov Univerzitného tvorivého ateliéru FF UKF v Nitre¹ (ďalej v texte UTA) od akademického roku 2007/2008, prostredníctvom ktorého sa naskytá možnosť prirovnať ho doslova k: „...laboratóriu umenia a kultúry.“² Z hľadiska toho je potrebné predstaviť tento praktický, pragmaticko-aplikačný spôsob výučby na pôde nášho pracoviska. 20. výročie Katedry kulturológie FF UKF v Nitre je k tomu viac než vhodnou príležitosťou.

1 Projekt ateliérového vzdelávacieho procesu

Profilovať výučbu viacerých disciplín študijného programu kulturológia ateliérovu znie možno kuriózne, ba až atypicky. Nejde pritom o raritu, ale skôr legitímnu cestu rozvíjania i obohacovania študentskej vysokoškolskej umeleckej tvorivosti. Projekt UTA je k tomu ideálne

¹ Univerzitný tvorivý ateliér FF UKF v Nitre podľa základných ustanovení je integrujúcim kultúrnym bodom študentov UKF v Nitre a ich umeleckých telies na nácvik a realizáciu inscenácií, rôznorodých scénických projektov, kultúrnych podujatí ako aj využiteľným priestorom pre pedagogický proces umelecky a umelecko-výchovne orientovaných študijných programov v rámci UKF v Nitre.

² BALLAY, M. – JAKUBOVSKÁ, K. (eds.): *Brožúra Katedry kulturológie FF UKF v Nitre*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, 2017, s. 4.

k dispozícii. Vytvára vo svojej skomprimovanej podobe spomínané laboratórium umenia a kultúry. Muzikológ, estetik a kulturológ Július Fujak ho dokonca špecifikuje ako: „...živý nezávislý kultúrny bod vysokoškolákov.“³ Možno naozaj konštatovať, že v UTA sa od svojho vzniku predstavila pomerne veľká rozmanitosť kultúrnych podujatí. Jeho „dramaturgiu“ sčasti napĺňali kultúrne aktivity charakteru festivalu (napríklad jednotlivé katedrové ročníky Amateur Art Fest – prezentácie umeleckej sekcie ŠVOUČ študentov kulturológie), niekedy zase hudobno-intermediálnych diel (aj renomovaných zahraničných umelcov), koncertov (Katedry hudby PgF UKF, alebo intermediálneho cyklu PostmutArt⁴), prednášok (napríklad v cykle Culturologos Katedry kulturológie FF UKF), performancií, prezentácií *work demonstration*, inštalácií, výstav výtvarného umenia, diskusných panelov (kulturologické diskusné panely na tému nezávislej kultúry, príp. rodových štúdií), alebo tvorivých tréningov, skúšobných prezentácií diel, workshopov (napr. workshop americkej skladateľky a hudobníčky Amy Knolesovej z California Institute of Arts v Los Angeles) atď.⁵

Univerzitné vysokoškolské štúdium je v tomto prípade evidentným laboratóriom, v ktorom sa kreujú i cizelujú jednotlivé výskumné projekty (grantové úlohy), pedagogicko-vedecký proces i širokospektrálna tvorivosť vysokoškolákov. Zároveň sa v určitej praktickej realizácii uskutočňujú zadávané študentské projekty, seminárne práce, príp. ďalšie úlohy prevažne umeleckého, tvorivého charakteru atď. Nejde pritom iba o priestorové možnosti Univerziténeho tvorivého ateliéru ako učebne – „praktikárne“, ale stojí za to zamyslieť sa i nad významom ateliéru v širšom zmysle.

Ateliér možno chápať ako synonymom výučby, resp. výučba, komplexne ponímaná ako ateliér *par excellence*. V užšom zmysle je ním výnimočná koncepcia umeleckej (umelecko-výchovnej) edukácie, postavená sčasti na simulovanom udržiavaní, dejstvení širokospektrálnej tvorivej činnosti v aplikovanom rozmere.

Ateliérový modus výučby umožňuje vytvoriť takúto optimálnu klímu. Zároveň poskytuje možnosti sústavnej realizácie kontinuálnych dielní (tvorivých seminárov), na ktorých môžu participovať poslucháči študijného programu kulturológia spolu so svojimi pedagógmi dennodenne, príp. týždenne v rámci konkrétneho semestrálneho cyklu.

Ateliér samostatne umožňuje priamo aplikovať najaktuálnejšie trendy výskumov z jednotlivých riešených grantových úloh v konkrétnom akademickom roku, vďaka čomu dokážu riešitelia grantových úloh promptne aplikovať najnovšie poznatky do cieleného pedagogického procesu optimálnym spôsobom. Zároveň má takto koncipovaný ateliér heuristicko-praktický charakter, t. j. všemožne sprístupňuje procesualnosť vo vyučovacom procese. Inými slovami povedané, keď sa výučba premení na heuristický proces – otvorenú dielňu praktického dolovania, experimentovania, skúšania, príp. overovania si vlastných

³ FUJAK, J.: Stredobody nezávislej kultúry a umenia v Nitre. In: KOČIŠ, M. a kol.: *Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, 2021, s. 120.

⁴ Napríklad na podnet jeho hlavného kurátora/dramaturga prof. PhDr. Júliusa Fujaka, PhD. sa v rámci prvej akcie cyklu PostmutArt 10 realizovalo 16. 1. 2020 v predvečer 1 00 057. narodenín umenia podujatie ART's Birthday in niTRA 2020. Pozri viac: FUJAK, J. – PAVELKA, L. et al.: *Hermovo Ucho & PostmutArt. 2 dekády oného umenia v Nitre (1999 – 2019)*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, 2020, s. 129.

⁵ FUJAK, J.: Stredobody nezávislej kultúry a umenia v Nitre. In: KOČIŠ, M. a kol.: *Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, 2021, s. 120.

výskumov a ich sprostredkovávanie študentom v demonštratívnej podobe. Dalo by sa tak povedať, že sa vyučovanie stáva výskumno-zážitkové, sprístupňujúce študentom i študentkám tvorivú radosť s individuálneho objavovania, alebo kolektívneho (tímového) v rámci konkrétnej, strategicky nastavenej dielne (laboratória tvorivosti).

Je viac než zrejmé, že ateliérový modus výučby je tesne prepojený aj so sústavne vyvíjanou vedeckou činnosťou na katedre. Bezprostredná existencia UTA zreteľne napomáha k jej pragmatickému rozvíjaniu, keďže jednotlivé vedecko-pedagogické aktivity členov katedry s ním bezprostredne súvisia prakticky od jeho vzniku. Stáva sa do veľkej miery experimentálnou platformou riešenia viacerých grantových úloh a demonštrovania ich osobitých, konkrétnych výsledkov.

Spomenúť by sa mohol najmä projekt Vzdelávanie divadlom spolufinancovaný zo zdrojov EÚ pod vedením prof. PhDr. Dagmar Inštorisovej, PhD., ktorý sa v drvivej väčšine prezentoval v Univerzitnom tvorivom ateliéri FF UKF v Nitre. Systematicky a intenzívne sa v rámci neho laboratórne reflektoval takpovediac viacdimenzionálny edukačný vplyv divadla na rekonštrukciách historických divadelných poetík ako aj súčasných inovatívnych trendov zväčša postdramatického divadla v cykle hostovaní divadiel v Univerzitnom tvorivom ateliéri.⁶ Naplnila sa v tomto zmysle idea ateliérového modusu vyučovania v prakticko-zážitkovej podobe: t. j. prostredníctvom workshopov ako aj recepcie „živého“ divadelného diela, priamo zakomponovaného svojím situovaním do univerzitného prostredia. *„Recepčné kontakty študentov so „živým divadlom“ sa stali účinným miestom stretnutia, objavovania, heuristického sondovania samotnej matérie divadla. Zvyšovali poznatkovú bázu a hlavne informovanosť z viacerých oblastí. Študenti estetiky a kulturológie svojou účasťou na tomto kontinuálnom cykle získavali plastickejší súbor vedomostí prostredníctvom videných, zažitých inscenácií. Najčastejšie okruhy (s)poznávania predstavovali otázky týkajúce sa:*

- gnozeologickej stránky divadla a divadelnosti,
- pôvodu, genézy divadelného diela,
- štýlových, druhových a typových súvislostí,
- axiologických otázok divadelného diela,
- estetických parametrov autorských divadelných poetík,
- hereckej tvorby, hereckých techník, príp. historických divadelných poetík,
- stavieb (konštrukčno-kompozičnej) divadelného diela,
- sémantiky divadelného priestoru,
- dramaturgie v nepravidelnom teréne autorskej tvorby,
- tematickej roviny divadelného diela,
- funkcie a miesta divadla v súčasnej kultúre a pod.

Istotne pre študentov malo význam už len samotné stretnutie s divadlom. V istom zmysle sa cibril divácky vkus, estetické čítanie, rozhľad v celkovom globálnom inscenačnom diani ako aj dôležitá poznatkovno-heuristická stránka napríklad z oblasti dejín divadla (prezentáciou

⁶ Pozri viac: BALLAY, M.: Edukačný vplyv divadla. In: INŠTORISOVÁ, D. a kol.: *Vzdelávanie divadlom*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, s. 43-52.

*niektorých historických divadelných poetík), divadelnej estetiky, interpretácie divadelného diela, kultúrnej teológie či dejín slovenského divadla atď.*⁷

Nemenej dôležitá prepojenosť ateliérovej výučby by sa dala spomenúť aj v súvislosti s grantovými úlohami VEGA 1/0410/14 (*De)tabuizácia smrti v súčasnej kultúre* (2014 – 2016) a VEGA 1/0282/18 *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989* (2018 – 2021), ktorých parciálne výsledky sa realizovali i aplikovali priamo v UTA prostredníctvom rôznych sprievodných akcií medzinárodnej vedeckých konferencií, príp. viacerých panelových diskusií, vedeckých kolokvií a pod.

Systematickosť využívania Univerzitného tvorivého ateliéru prinieslo od svojho vzniku celý rad bonusov nielen pre realizáciu výučby v rámci študijného programu kulturológia, ale aj ďalších príbuzných odborov: žurnalistiky, estetiky a i. Prínosným sa stala najmä priestorová dispozícia tejto laboratórnej učebne, tzv. „praktikárne“, s celým arzenálom veľkej variability potenciálneho využitia. Priestor UTA sa stal zároveň neodmysliteľnou súčasťou realizovania disciplín nielen jadra študijného programu kulturológia vrátane dejín umeleckej kultúry – divadlo I. – III., ale aj ďalších povinne voliteľných predmetov: divadelná dielňa, kultúrna teológia, základy umeleckej komunikácia a interpretácie, divadelná tvorba a recepcia. Permanentné situovanie tohto predmetu dejinného charakteru z oblasti umeleckej kultúry do tejto špeciálnej učebne jednoznačne prispelo k pragmaticko-aplikačnému tvoreniu *par excellence*. Inými slovami povedané, do popredia záujmu sa dostal aspekt kreatívneho sprístupnenia jednotlivých historicko-divadelných epoch s cieľom ich praktického, zážitkového „inscenovania“. Napríklad v rámci predmetu dejiny umeleckej kultúry – divadlo I. – III. sa temer modelovo uskutočňovali v jednotlivých semestrálnych cykloch projekty študentov so zadaním rekonštruovať zvolenú historickú divadelnú poetiku. Poslucháči sa tak s ňou prakticky oboznamovali v doslova laboratórnych podmienkach. Takýmto spôsobom tvorivo zakúšali v určitých tematických cykloch napríklad antické divadlo, stredovekú divadelnú kultúru, renesanciu (*commediu dell'arte*, alžbetínske divadlo), barokové divadlo, orientálne divadlo atď. Išlo v tomto prípade prevažne o tvorivé vypracovanie daného projektu z konkrétneho obdobia, štýlu, epochy dejín svetového divadla často v zmysle letného inšpirovania sa ním a pod. Ideou sa mala stať zážitková forma postihnúť konkrétnej vyselektovanej poetiky – autorským generovaním vlastnej inscenácie s ambíciou rekonštrukčnej približnosti uplatnenými výskumnými stratégiami tzv. projektového vyučovania. Samostatný autorský projekt napokon vyústil do verejného uvedenia – prezentácie diela *work in progress* pre študijné (vedecké) účely. Ako príklad by sa mohli uviesť projekty študentov Katedry kulturológie, vytvorené počas série zrealizovaných divadelných dielní v bakalárskom stupni štúdia: *Falošná baba* (2014), *Lýsistrata* (2015), *Lakomá žena* (2017) a i.

2 Monotematická platforma dielne

Jednou z možností kreovania UTA sú tiež rôzne praktické dielne študentov kulturológie (ako aj iných odborov) v divadelných štúdiových podmienkach ako povinne voliteľná disciplína. Poskytuje ideálnu príležitosť rozvíjania tvorivosti v oblasti študentskej divadelnej činnosti. Práve ateliérový modus výučby sa zreteľne hodí na monotematickú koncepciu semestra/semestrov (príp. kontinuálnych semestrálnych cyklov). Napomáha koncentrovanejšie

⁷ Ibid., s. 46-47.

sa pozerat' na vytýčenú tému z viacerých uhlov pohľadov vo viacnásobných smeroch s originálnym vyústením do praktických realizovaných projektov.

V rámci monotematickej línie výučby sa ukazuje ako veľmi podnetná najmä tematika kultúrnej pamäti. Študenti sa s ňou v rámci štúdia oboznamujú v rôznych disciplínach. Doslova presvitá z viacerých disciplín kulturologického jadra študijného programu. Minimálne sa s ňou stretávajú na teoretických predmetoch (úvod do kulturológie, dejiny kultúry, kulturologické koncepcie a i) a v rámci medzipredmetového prepájania prechádzajú k praktickým profiláciám, poznávaniam a skúmaniam. Ide najmä o tvorivý seminár (grafický dizajn), divadelná kritika, základy umeleckej komunikácie a interpretácie, divadelná dielňa či kultúrna teatrológia.

Otvorený ateliér zároveň predstavuje ideu tzv. tvorivého laboratória (konceptia výučby jednotlivých predmetov presne takouto formou). Prostredníctvom výkladu pedagógom sa často (osobitne na hodinách kultúrnej teatrológie, divadelnej dielne či divadelnej kritiky a i.) predkladá gros výskumu – jeho jednotlivé parciálne časti, niekedy len čiastky ako návody na potenciálne reštartovanie tvorivých impulzov pre vlastnú samostatnú tvorbu študentov neraz výskumného charakteru.

V rámci vysokoškolského štúdia sa poslucháčom poskytujú širokospektrálne témy, ktoré potom prerastajú aj do praktických, tvorivých realizácií, cvičení, etúd, seminárnych prác atď. Týmto spôsobom sa docieľuje istá snaha o monotematickú koncepciu semestra, keď sa v rámci neho predkladá problémová látka a čo najkomplexnejšie sa uchopuje. Od tematického (zážitkového) vyučovania sa možno ďalej dostať k tvorivej realizácii výskumu na zadanú tému, resp. nejaký tematický okruh. Príkladom by mohla byť séria workshopov v roku 2020: KTO SOM? Workshop s Mareenou o (nielen našej) sociálnej identite, príp. workshop – „Nežná zmena“ v spolupráci s Post Bellum.⁸

Zámerom je systematicky podnecovať heuristickú sondáž, ako aj prípravu samostatnej rešerše vlastnej témy, z ktorej zaiste kontinuálne vytryskne spontánne autorská tvorba. Ateliérové podmienky priamo umožňujú, resp. pozitívnym spôsobom iniciujú vlastnú autorskú divadelnú činnosť poslucháčov viacerých odborov. Od zadania témy sa cieľovým výskumom krôčik po krôčiku približujú k samotnej divadelnej realizácii: k autorskej divadelnej tvorbe na podklade výskumu, ktorý je často zakončený finálnym autorským dielom (príklad takéhoto modelu uvádzame v ďalšej časti tohto učebného textu na príslušnej strane).

Seminár divadelná dielňa, implementovaný do bakalárskeho študijného programu kulturológia, je vyslovene uspošobovaný na tzv. ateliérový modus vyučovania v rámci špeciálnej učebne, poskytujúcej ideálnu platformu skúšania, resp. reflektovania divadla a kultúrnej pamäti. Dôležité je tiež poznamenať, že tento seminár má výlučne charakter dielni (workshopov). ako to už vyplýva z jeho názvu. Ideou je prostredníctvom ich vedenej série prínosne aktivizovať tvorivé skúmanie, resp. tvorbu ako výskum, a prakticky to realizovať prinajmenšom v jednom semestrálnom cykle.

Dielňa teda predstavuje skomprimovaný spôsob autorského generovania – tvorby založenej na experimentovaní, hľadaní, ako aj intenzívnom výskume, stáva sa akýmsi malým laboratóriom. Jej výsledok nemusí jednoznačne končiť finálnym dielom. Zväčša sa po nej koná

⁸ Pozri viac: MORAVČÍKOVÁ, E.: Workshopy s „Mareenou“ a „Post Bellum“ boli online. In: *Culturologica Slovaca*, 2020, roč. 5, č. 2, s. 146. [online]. [cit. 2021-06-08]. Dostupné na: http://www.culturologicaslovaca.ff.ukf.sk/images/No2_2020/Spravy_recenzie.pdf

neverejná prezentácia len na vedecké účely. Ako dodáva slovenský estetik, dramaturg a teatroológ Miron Pukan: „...workshop môže byť neraz prvou fázou tvorby umeleckého diela, pretože sa pri adekvátnom vedení môže stať tvorivou „vyhňou“, kde sa „ukuje“ plnohodnotný príbeh s možnou transformáciou do rozličných druhových a žánrových podôb.“⁹ Dôležitý a nesmierne cenný je v tejto súvislosti výsledok v istej procesualnosti ako jedna z možných podôb (laboratórneho) výskumu – témy. Ako správne postrehla divadelná dramaturgička a lektorka Lucia Blašková: „...v prípade divadelného workshopu je predmetom výskumu samotné divadlo – jeho rôzne prejavy, formy a metódy tvorby. Výsledkom takéhoto skúmania býva niekedy aj verejné predvedenie, pri ktorom účastníci prezentujú to, čo vytvorili alebo objavili. Pri skúmaní dochádza k objavovaniu nových dimenzií oblasti výskumu, ako aj vlastnej osobnosti a k výraznej vzájomnej inšpirácii členov skupiny.“¹⁰

Dielňa v kontexte konkrétneho študijného programu kulturológia na bakalárskom stupni saturuje skoncentrovaným spôsobom monotematickú dramaturgiu konkrétnych semestrálnych cyklov pre poslucháčov. De facto umožňuje zažívať výskum a jeho priamu realizáciu v účinnej kontinuite praktických cvičení ateliérovej tvorby v inšpiratívnej klíme.

Koncepcia dielne predstavuje dômyselnú platformu cieľavedomého i kontinuálneho cizelovania tvorivých ambícií jednotlivých študentských tvorcov. Jej doménou nie je vo výslednom bode hotové divadelné dielo/divadelná inscenácia, ale skôr autorský proces generovania. Dielňa ako taká sa potom stáva výskumom (tvorbou ako výskum), kde oveľa dôležitejšou z edukačného hľadiska súčasťou je cesta a nie hotový artefakt v podobe divadelného diela. Spomenúť by sa mohli work in progress diela ako napr.: *Rodina* (2015), príp. *Echo* (2020) a i.

3 Ukážka divadelnej dielne s tematikou života v totalite

Jednou z tém konkrétne zrealizovanej divadelnej dielne sa stala *pars pro toto* téma života v totalite v súvislosti s deportáciami židovského obyvateľstva Nitry počas autonómie, ako aj druhej svetovej vojny. Táto téma je zároveň smutnou, tienistou históriou tohto mesta. Motivačná časť divadelnej dielne v letnom semestri akademického roka 2018/2019 sa intenzívne zamerala na život v totalite v Slovenskej republike (1939 – 1945). Snahou bolo dospieť k rekonštrukcii minulosti, späť s týmto mestom. Monotematická koncepcia divadelnej dielne nesporne vzbudila hlbší záujem o jej autorské spracovanie v podobe neskoršieho textu scenáru *Echo* (Michal Liener).¹¹

Hoci výskum môže mať pre tvorcov preliminárny, inšpiratívny význam, výsledok umeleckého zachytenia v autorskej inscenácii je, pochopiteľne, esenciálny. Kreuje sa v ňom potenciálny príbeh, napríklad zažiť si trasy vyhnanja židov z Nitry príslušníkmi HG, spomínaním na bývalých majiteľov jednotlivých obchodov, bytov, domov, víl či celých

⁹ PUKAN, M.: Umelecko-estetické valéry prototextových variácií v divadelnom workshope. In: HORÁK, Karol, PUKAN, Miron, KUŠNÍROVÁ, Eva, (eds.). *Kontexty alternatívneho divadla IV*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2011, s. 46 – 47.

¹⁰ BLAŠKOVÁ, L.: *Performačné aktivity s edukačným presahom*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, s. 46.

¹¹ LIENER, M.: *Echo*. In: BALLAY, M.: *Kultúrna pamäť v súčasnom divadle. (Príprava autorskej inscenácie zo života v totalite)*. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, s. 139-147.

mestských častí, ktorí sa po vojne nevrátili atď. Z navštívených zastávok, pochôdzok Nitrou teda terénne zbierali informácie, zážitky, skúsenosti, z ktorých by sa dala vyčítať (historiografickým) výskumom nejaká unikátna stopa o drastických prejavoch antisemitizmu v Nitre počas organizovaných deportácií.

Študentskí tvorcovia sa na divadelnej dielni vybrali cestou odtabuizovania historickej (kultúrnej) traumy Nitry, t. j. rozhodli sa ísť nepohodlnou cestou riskovania. Východiskovo skúmali nacionalistické pozadie Nitry – a z tejto pozície sa snažili analogicky priblížiť k dobe/atmosfére tesne pred vypuknutím antisemitských tendencií (už počas autonómie v roku 1938 v spoločnosti), ako aj k procesom arizácie či deportáciám židovského obyvateľstva.¹²

Tvorcovia následne realizovali v rámci divadelnej dielne jednotlivé kolektívne improvizácie a rôzne dramatizácie za účelom zvýšenia empatie. Východiskom sa stala najmä súčasná aktuálna situácia so zjavnými prejavmi extrémizmu v spoločnosti. Tvorivý tím sa napríklad často zamýšľal nad tým, ako sa v súčasnosti nebezpečným spôsobom šíri jeho rastúca podpora najmä z radov mladej generácie. Prostredníctvom dramatickej hry zastával variabilne rôzne pozície: striedal si rolu extrémistu, tolerantného príslušníka liberálnej orientácie a neutrálneho pozorovateľa. Dramatickou metódou sa v ňom zjavne ukázali zreteľné zaznamenané a frekventované stereotypy a tendencie postojov v spoločnosti. Pozornosť sa čoraz viac sústreďovala na súčasný stav názorovej plurality s občas vyhrotenými excesmi, čím sa naliehavejšie vzbudzovala potreba navrátiť sa späť do minulosti a hľadať v nej vtedajšie spúšťače viacerých exemplárnych prejavov jednotlivých totalitných praktík. Kontúry zjavného radikalizmu, známeho z minulých totalitných režimov, sú vyjasneným neblahým dedičstvom v genetickej výbave spoločnosti/národa.

Pre tvorivý kolektív sa preto v ďalšom kroku stali dôležitým motívom rôzne historické svedectvá o rozsiahlych opatreniach protižidovskej agendy. Kým samotná židovská kultúra zanechala nesporne významné architektonické pamiatky viditeľného charakteru, tak aj rozsiahla vlna deportácií a transportov osobitne poznamenali mesto drastickým spôsobom. Pôvodná židovská kultúra sa už doposiaľ nikdy úplne neobnovila. V Nitre aktuálne nežije dostatočný počet príslušníkov židovského vierovyznania na to, aby sa opätovne obnovila židovská diaspora. Smutná história Nitry sa podpísala aj pod neblahý trend v postupnom, systematickom zabúdaní. Mohlo by sa doslova hovoriť o atrofii vlastnej kultúrnej (historickej) pamäti bez javiacich sa väčších záujmov o túto nesporne zásadnú súčasť dejín Nitry. Aj podľa výtvarníka a kulturológa Juraja Nováka „...rýchlejšia ako erózia hmotného kultúrneho dedičstva, je erózia toho duchovného – našej kultúrnej pamäti. Odchodom pamätníkov odišiel kus odžitej histórie tohto mesta, príbehy a osobnosti, ktoré súviseli s prvou republikou, medzi ktorými boli aj židia ako prirodzená súčasť života a koloritu Nitry.“¹³ V dôsledku systematického nezájmu, ľahostajnosti

¹² Pripomínanie si osudov neslávnej histórie z dejín Nitry predstavuje varovný prst i pre súčasné tendencie spomínaných extrémistických nálad, a preto je hľadanie analógií s dnešnou dobou, v ktorej ožívajú mnohé neofašistické tendencie, obzvlášť prínosné. Pozri tiež: BALLAY, M.: *Kultúrna pamäť v súčasnom divadle. (Príprava autorskej inscenácie zo života v totalite)*. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, s. 129.

¹³ NOVÁK, J.: Židovské osobnosti v nitrianskom kultúrnom priestore. In: BALLAY, M. – GABAŠOVÁ, K. – KUDLAČÁKOVÁ (Moravčíková), V. (eds.). *Minority v subsysteme kultúry; zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Kulturológická spoločnosť v spolupráci s Katedrou kulturológie FF UKF v Nitre, 2014, s. 225.

voči vlastnej minulosti možno príznakovo badať dokonca v najsúčasnejšej súčasnosti neblahý nárast extrémizmu a nacionalizmu.

Michal Liener a tvorivý tím sa oboznamoval s historickými prameňmi a uskutočnil rešerš dostupnej archívnej literatúry, ktorou ešte hlbšie prenikol do témy, resp. tvorby ako výskumu v tom najsprávnejšom zmysle. Touto cieľenou heuristickou činnosťou napokon sa v rámci divadelnej dielne vytvoril scenár s názvom *Echo* (2020).

Práca študentského kolektívu v rámci tejto divadelnej dielne v letnom semestri akademického roka zároveň zúročila nielen doterajšie úsilia v ateliérovom modeli výučby, ale aj systematickej snahy o monotematický aspekt štúdia v rámci štúdia. Autorskému scenáru ako „prototextu“ divadelného diela totiž predchádzali viaceré podujatia na katedre, ktoré v mnohom inšpiratívne pôsobili na tvorivý kolektív: projekt Galérie na schodoch s tematikou zabudnutého umenia, exkurzia na židovský cintorín v Nitre, umelecká prechádzka (art walk), exkurzia v múzeu holokaustu v Seredi a sekundárne aj ďalšie, komplementárne dielne, semináre (tvorivý seminár: grafický dizajn a fotografia), prednášky pedagógov našej katedry, sústreďujúce sa prioritne na problematiku kultúrneho dedičstva, dejín národnej kultúry, bilingválnej kultúry etník (židovská) či kultúrnej pamäti a pod.

Záver

Ateliérový modus výučby je už dnes štandardizovanou platformou profilácie poslucháčov kulturológie ako aj viacerých ďalších študijných programov na našej *alma mater*. Súvisí s tým systematický zámer stimulovať v edukačnom procese autorskú divadelnú tvorbu, resp. širokospektrálnu vysokoškolskú tvorivosť. Podmienky Univerzitetného tvorivého ateliéru FF UKF priamo slúžia na ich rozvoj a tiež vedú k prispôsobovaniu prezenčného štúdia do podoby laboratória umeleckej kreativity.

Štúdia je výstupom grantového projektu: APVV-17-0199 Kultúrny produkt regionálneho múzea v kontexte objektívnej spoločenskej potreby: Život v totalite v rokoch 1939 – 1945.

Literatúra a zdroje

- BALLAY, M.: *Kultúrna pamäť v súčasnom divadle. (Príprava autorskej inscenácie zo života v totalite)*. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, 168 s. ISBN 978-80-558-1698-2.
- BALLAY, M. – GABAŠOVÁ, K. – KUDLAČÁKOVÁ (Moravčíková), V.: *Minority v subsysteme kultúry; zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Kulturológická spoločnosť v spolupráci s Katedrou kulturológie FF UKF v Nitre, 2014, 500 s. ISBN 978-80-558-0516-0.
- BALLAY, M. – JAKUBOVSKÁ, K. (eds.): *Katedra kulturológie*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, 2017, 60 s. ISBN 978-80-558-1166-6.
- BLAŠKOVÁ, L.: *Performačné aktivity s edukačným presahom*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, 98 s. ISBN 978-80-558-0412-5.
- FUJAK, J. – PAVELKA, L. et al.: *Hermovo Ucho & PostmutArt. 2 dekády oného umenia v Nitre (1999 – 2019)*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, 2020, 150 s. ISBN 978-80-558-1523-7.

- HORÁK, K., PUKAN, M., KUŠNÍROVÁ, E. (eds.): *Kontexty alternatívneho divadla IV*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2011, 321 s. ISBN 978-80-555-0464-3.
- INŠTITORISOVÁ, D. a kol.: *Vzdelávanie divadlom*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, 420 s. ISBN 978-80-558-0499-6.
- KOČIŠ, M. a kol.: *Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, 2021, 188 s. ISBN 978-80-558-1674-6.
- MORAVČÍKOVÁ, E.: Workshopy s „Mareenou“ a „Post Bellum“ boli online. In: *Culturologica Slovaca*, 2020, roč. 5, č. 2, s. 146-147. [online]. [cit. 2021-06-08]. Dostupné na: http://www.culturologicaslovaca.ff.ukf.sk/images/No2_2020/Spravy_recenzie.pdf.

The Atelier Teaching Mode

The study deals with selected aspects of the educational process at the Department of Cultural Studies, The Faculty of Arts of the Constantine The Philosopher University in Nitra. The author researches and documents various concepts of teaching in The University Creative Atelier at the Faculty of Arts. He is interested in the project dimension of individual activities within the following disciplines: The Theatre Workshop, The History of Art Culture - Theatre, Cultural Theatrology, The Basics of Art Communication and Interpretation, Theatre Production and Reception. The study details the atelier dimension of carrying out student projects and 'work-in-progress' works of art.

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.

Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre

Hodžova 1

949 01 Nitra

mballay@ukf.sk